

Posudek oponenta diplomové práce

Magisterský program Historická sociologie UK FHS v Praze

Název práce: **Sociální mobilita potomků imigrantů ze zemí Maghrebu ve francouzské společnosti**

Jméno studenta: Bc. Tereza Šerá

Posudek vypracoval: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.

Datum: 24. 1. 2013

Předložená diplomová práce pojednává o vztahu etnicity a mezigenerační sociální mobility ve Francii se zaměřením na skupinu obyvatel pocházejících ze zemí severní Afriky, které v minulosti byly francouzskými koloniemi (Maghreb) a to v širším kontextu jejich integrace do majoritní francouzské společnosti. Členěna je do tří částí. V úvodu jsou popsána teoretická východiska, autorka se věnuje mezinárodní migraci obecně spolu s otázkou začleňování imigrantů do majoritní populace. Druhá část zevrubně popisuje jednak historii imigračních vln z Maghrebu do Francie, přitom jednotlivé vlny dává do kontextu historických událostí a ekonomického vývoje. Rozebírá také průběh integrace imigrantů v kontinentální-metropolitní Francii, zejména pak otázky spjaté s tzv. druhou generací. Konečně poslední třetí část je věnována empirické analýze, v níž diplomantka zkoumá pozici v sociální struktuře přistěhovalců z Maghrebu a jejich potomků a analyzuje mezigenerační vzdělanostní a třídně profesní mobilitu podle etnické příslušnosti, kdy nejprve popisuje rozsah celkové – absolutní mobility (podíl vzdělanostních vzestupů) a odtoků ze vzdělanostních kategorií resp. sociálních tříd. Jádrem testování hypotéz pak leží v detailní analýze relativní mobility, tj. porovnání mobilitních šancí jednotlivých etnických skupin.

Čtenář má před sebou pozoruhodnou práci. Za její nespornou přednost pokládám jednoznačnou zacílenost, jasně definované téma, byť uchopené v širším kontextu a exkurzu jak do historických souvislostí událostí v bývalých koloniích Severozápadní Afriky tak do jednotlivých vln imigrace a postupné proměny modelu asimilace imigrantů. Téma pojednává optikou francouzské sociologie a demografie, v němž silně rezonuje odraz politicko – veřejného diskursu „začleňování“. Práce se ale rozborem samotných imigračních a integračních politik státu nezabývá. Autorka se úmyslně rozhodla téma jasně vymezit na vztah mezi sociální mobilitou populace maghrebských potomků a otázkou jejich začlenění do francouzské společnosti, kterou nevidí jednosměrně jako proces integrace, akulturace ale také skrze sociální reprezentace v majoritní části francouzské společnosti. Zhodnocení socio-ekonomické integrace přistěhovaleckých populací pak vychází z myšlenky porovnání jejich charakteristik s ostatními skupinami, zde prostřednictvím konceptu relativní mobility (šance na vzestup/ setrvání v „privilegované“ pozici). Položené výzkumné otázky pak cíleně směřují k porovnání mobilitních šancí u různých etnických skupin.

Cíl práce je jasně definován, závěry tomuto cíli odpovídají. Text je velmi dobře strukturován, jeho jednotlivé části jsou vyvážené. Autorka se opírá a rozsáhlý výběr relevantní literatury, povětšinou francouzské provenience. Kvalita použitých dat je vynikající – výzkum Trajektorie a původ TeO 2008/09 byl přímo designován k řešení zkoumané otázky (byť i zde jsou určitá omezení, která autorka sama reflektuje, např. obtížnost operacionalizace etnické příslušnosti a sociální třídy). Práce si klade jasný cíl, který je jasně operacionalizován v hlavní hypotéze, ta je adekvátně zhodnocena v analýze. Text splňuje formální náležitosti diplomové

práce. Poznámkový a odkazový aparát se řídí platnými normami. Kvalita argumentů, o něž se autorka opírá ve svých závěrech je průkazná a přesvědčivá.

Ocenit je třeba propojení problematiky sociální mobility (etnické menšiny) s problematikou její reprezentace, identity (uznání) v společenském prostoru. K přednostem práce patří uplatnění konceptu relativní mobility (komparace mobilitní šancí různých etnických skupin). Diplomantka se navíc neomezuje se jen na třídní a nebo jen profesně-třídní, ale podrobně porovnává odlišné mobilitní šance (mužů a žen) v obou sférách.

Kvalitu předkládané práce dokumentuje také to, že se mi i přes široký záběr konceptů a témat velmi dobře četla, k čemuž přispívá kultivovaný jazyk i vysoká koherence textu. Již dlouho jsem nečetl tak erudovanou a vyzrálou magisterskou práci.

Na tomto místě si nicméně dovoluji několik víceméně technických poznámek k třetí – empirické části, které nikterak nezpochybují kvalitu a přínos práce.

Uvítal bych detailnější vysvětlení výpočtu relativní mobility, včetně uvedení vzorce a především dokumentace, jak do něj byly údaje z mobilitní tabulky dosazeny alespoň u prvního výpočtu (autorka sice odkazuje na text výpočet osvětlující, ale to je pro nepoučeného čtenáře poněkud neproduktivní). Čtenáři je nicméně umožněno zkontrolovat veškeré výpočty, podrobná příloha uvádí veškeré jádrové tabulky, z nichž byly koeficienty mobilitních šancí spočítány.

Provedl jsem tedy kontrolu všech koeficientů relativní mobility – tzv. odds ratio, což mě vede k dvěma výhradám ohledně prezentace výsledků. Autorka poněkud hruběji zaokrouhluje (např. na str. 87 šance dcer potomků imigrantů z Maghrebu je v poměru k dcerám Evropanů o „10 % nižší“, OR je ale 0,857, tj. rozdíl dosahuje 14 %), u procent v podstatě na desítky. Text to činí přehlednější a čitelnější a na interpretaci rozdílů v mobilitních šancích to nemá žádný vliv.

Zadruhé, pouze na jednom místě jsem našel určitou nepřesnost v interpretaci odds ratio při jeho převodu na procenta. Na straně 87 (posl. odstavec): „... a v poměru k dcerám Francouzů jsou tyto jejich šance o 70 % nižší, v poměru k dcerám Asiatů“ by v prvním případě mělo správně být buď: „jsou jejich šance jen 70%“ anebo jsou o 32 % nižší“. (pro maghrebské ženy je šance na setrvání v nejvyšší třídě odborníků oproti sestupu do manuálních pracovníků v porovnání s šancemi majoritních Francouzek OR = 0,68). I z tohoto důvodu bych pro větší přehlednost uvítal, kdyby přímo v textu byly vždy uvedeny tabulky s odds ratio porovnávající přehledně šance na mobilitu/reprodukci zkoumaných subpopulací.

Největším nálezem a zároveň přínosem práce je odhalení diskrepance mezi vzdělaností a třídně-profesní mobilitou, etnicitou a genderem (4. hypotéza genderové rozdíly sice obecně předpokládala, ale právě toto detailnější členění v analýze ukázalo velmi zajímavé rozdíly ve vzdělanostních a profesních mobilitních šancích synů a dcer). Presentace tohoto výsledku mi ovšem připadá tak trochu nevýrazná a v interpretaci poněkud opomenutá (s. 90).

Skutečnost, že ženy imigrantů z Maghrebu zažily (oproti výše postavenému rodiči, což byli jistě v drtivé většině otcové) vzdělanostní vzestup zatímco v profesní mobilitě naopak sestup je z hlediska otázky integrace/diskriminace největší zajištění předložené studie. Také je přínosem samotné autorky, když neváhala znásobit počet analýz provedených odděleně podle genderu. Závěr by zasloužil tuto propast mezi vzdělaností a profesní mobilitou (a také to proč se mobilita mužů a žen z Maghrebu v některých ohledech liší) poněkud hlouběji interpretovat (viz dále náměty do diskuse).

V obecné rovině lze k analýzám poznamenat, že rozpětí věkové kohorty je podle mého názoru příliš široké. Analýza takto relativně širokého věkového pásma 18 až 50 let z jednoho časového okamžiku, kdy byl výzkum proveden, totiž není až tolik problematická v „širokém záběru“ této kohorty, nýbrž v referenčním bodě, pro než provádíme srovnání generace rodičů a potomků (problémem se to ale stává až v momentě, kdy by se protnul odlišný populační vývoj v etnických skupinách se změnami ve vzdělávacím systému či pracovním trhu). Zde bych zvážil alespoň poněkud omezit dolní hranici na minimálně 30 let, tj. věk, kdy je ukončen vzdělávací cyklus (v mobilních výzkumech se často používá hranice 35 let, kdy je již i profesní dráha ustálena). Ideální by pak bylo soubor rozdělit na více věkových kohort a přitom reflektovat etapizaci imigračních vln či sociálně-politických reforem (proměny vzdělávací politiky). Ostatně možnost rozdělení do věkových skupin uvažovala i autorka sama, proti této možnosti ale argumentuje nedostatečným výskytem při třídění dat do vyššího stupně (s. 96). Výběrový soubor by při podrobnějším rozdělení do věkových kohort, i přes na naše poměry vskutku velký rozsah (cca 20 tis.), zřejmě opravdu neposkytoval dostatečné četnosti pro robustní odhady (což by pak vyžadovalo složitější ověřování rozdílů v mobilních šancích pomocí inferenční statistiky).

Otázky k obhajobě

U obhajoby navrhuji zodpovědět tyto otázky resp. diskutovat následující okruhy.

Sociologicky vysvětlit zjištěnou diskrepanci mezi vzdělaností a profesní mobilitou, která se objevuje v závislosti na etnicitě a genderu.

Jak autorka chápe životní šance ve vztahu k mobilním šancím (s. 78)?

Objasnit, proč by vysoká míra autoreprodukce u nejvíce a nejméně vzdělaných skupin měla „...potvrzovat konstatování Pierra Bourdieu o škole jako nástroji reprodukce sociálních nerovností prostřednictvím vytváření nerovností vzdělanostních. (s. 84, podobně na s. 91)

A nakonec jedna obecnější otázka. Může – a pokud ano, tak za jakých podmínek – sociální mobilita napomoci integraci vůči majoritě etnicky odlišné skupiny?

Celkové hodnocení práce

Tereza Šerá ve své diplomové práci jasně předvedla, že umí v kontextu dosavadního poznání formulovat výzkumný problém, vyhledat informace z relevantní odborné literatury, stanovit si cíle analýzy, analyzovat data, jakož i srozumitelně formulovat závěry a interpretovat svá zjištění. Formální stránky sociologické práce, jako odkazový a citační aparát, strukturace textu atd., jsou u ní samozřejmostí. **Diplomovou práci proto doporučuji k obhajobě s návrhem na hodnocení „výborně“.**

V duchu výše uvedených poznámek doporučuji předloženou studii dále dopracovat do podoby odborné stati; případně, projeví-li autorka zájem o další studium, rozpracovat toto společensky aktuální téma v disertační práci.

Podpis: